

RETSSIKKERHED I DANMARK 2017

Af direktør Jacob Mchangama | December 2017

Indhold:

Indledning og summary	3
Privatlivs- og persondataskyttelse	5
EU´s databeskyttelsesforordning og forslaget til supplerende dansk databeskyttelseslov	5
Forslag til Lov om deling af data i Erhvervsstyrelsen	6
EU direktiv om retshåndhævende myndigheders behandling af personoplysninger	6
SKATs samarbejde med politi og anklagemyndighed	7
Sessionslogning	7
Efterretningstjenesterne	8
Politiet	9
Adgang til privat ejendom uden retskendelse	9
SKATs adgang til boliger og oplysninger	9
Retten til at få prøvet sin ret	11
Nedbringelse af ventetid og omkostninger	11
Adgang til retshjælp og domstolene	12
Dårlig tolkning i retssalene	12

Om forfatteren:

Af direktør Jacob Mchangama

Jacob er direktør i Justitia og har udover sin cand.jur en mastergrad i menneskerettigheder og demokratisering fra European Inter University Centre med ophold i Venedig og Strasbourg. Jacob opnåede i 2007 sin advokatbestalling hos Plesner, hvor han sad i afdelingen for corporate finance og specialiserede sig i virksomhedsoverdragelser og private equity.

✉ Jacob@justitia-int.org

☎ +4524664220

🐦 @JMchangama

Vidner i bandesager	13
Retten til bevægelsesfrihed	14
Opholdsforbud for bandemedlemmer	14
Zoneforbud og utryghedsskabende lejre	15
Stramning af reglerne for udlændinge på tålt ophold	16
Ytrings- og informationsfrihed	17
Ytrings- og informationsfrihed	17
Blasfemiparagraffen afskaffet	17
Ytringsfrihedskommission	18
Blokering af hjemmesider	18
Offentlighedsloven og sagsbehandlingstid for aktindsigtssager	19
Offentligt ansattes ytringsfrihed	19
Den nationale sanktionsliste for hadprædikanter	21
Tibet-sagen	21
Forenings- og forsamlingsfrihed	22
Opløsning af Loyal to Familia	22
Retten til familieliv	24
Udvisning af kriminelle udlændinge	24
26-årsreglen er afskaffet	24
Treårs-reglen godkendt af Højesteret	25
Ulovlig instruks fra Inger Støjberg	25
Religionsfrihed	26
Lov om trossamfund uden for folkekirken vedtaget	26
Vielse af homoseksuelle	26
Maskeringsforbuddet	27
Reformering og udtræden af EMRK	27
Konklusion	29

Indledning og summary

Denne statusoversigt indeholder en kort oversigtsmæssig gennemgang af de væsentligste udviklinger i forhold til beskyttelsen af udvalgte grundlæggende retssikkerhedsgarantier og frihedsrettigheder i Danmark i kalenderåret 2017. Statusoversigten behandler de emner, som Justitia på nuværende tidspunkt primært beskæftiger sig med, og centrerer sig således om: ytrings- og informationsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, privatlivs- og persondatabeskyttelse, retten til bevægelsesfrihed, retten til familieliv, retten til at få prøvet sin ret og sidst reform af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Statusoversigten vedrører således alene udvalgte retsområder og skal ikke opfattes som udtryk for en udtømmende eller fuldstændig dækkende gennemgang af alle de udviklinger, der har haft indvirkning på retssikkerheden og frihedsrettighederne i indeværende år. Eksempelvis har Justitia i det væsentligste ikke dækket udlændinge-, asyl- og integrationsret, og disse områders betydning for retssikkerhed og grundlæggende frihedsrettigheder er således ikke berørt i denne rapport. På samme måde indeholder statusoversigten ikke egentlige juridiske analyser af de enkelte områder eller de medtagne eksempler. For mere detaljerede analyser vedrørende visse af de behandlede emner henvises til Justitias oversigt over analyser på hjemmesiden.¹ Analysen bygger bl.a. på en gennemgang af lovforslag og andre fremsatte initiativer samt domme og enkelte ombudsmandsudtalelser i året.

Grundlæggende ligger Danmark højt i international sammenhæng, når det handler om beskyttelsen af grundlæggende frihedsrettigheder. Således blev Danmark også i år placeret som nr. 11 på den årlige opgørelse fra Freedom House² over lande med den bedste beskyttelse af borgerrettigheder og nr. 1 på den seneste liste fra World Justice Project³, blandt andet på grund af den lave grad af korruption i Danmark.

Nærværende statusrapport viser imidlertid, at nationale tiltag i indeværende år både har bevæget retssikkerheden i positiv og negativ retning og med meget forskelligt fokus og bevæggrunde end året før. 2016 stod i terrorens og radikaliserings tegn og bød med bl.a. etablering af indrejseforbud for hadprædikanter, kriminalisering af terrorpropaganda på nettet mv. på vidtgående indskrænkninger af særligt ytrings- og informationsfriheden. 2017 har

¹ Justitias analyser <http://justitia-int.org/category/analyser/>

² Freedom House 'Freedom in the world 2017': <https://freedomhouse.org/report/fiw-2017-table-country-scores>

³ World Justice Project rapport for 2016: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/RoLI_Final-Digital_0.pdf

modsat resulteret i visse positive udviklinger i relation til ytringsfriheden med bl.a. afskaffelsen af blasfemiparagraffen og nedsættelsen af en Ytringsfrihedskommission.

I 2017 har det derimod særligt været bevægelsesfriheden og retten til privatliv, som har stået for skud, hvor regeringen med vedtagelsen af bandepakken, lovforslag om utrygskabende tiggeri mv. har indført vidtgående indgreb i bevægelsesfriheden. På samme vis har efterretningstjenesterne fået tildelt yderligere beføjelser, ligesom forslaget til ny databeskyttelseslov giver offentlige myndigheder en udvidet adgang til at indsamle, opbevare, behandle og dele oplysninger om borgerne. Dette har resulteret i en række indgreb i retten til privatliv.

Hvor de politiske initiativer i 2016 således centrerede sig om at imødegå den internationale terrortrussel og radikaliserings, har det i 2017 i højere grad været et mere nationalt fokus på bekæmpelse af skattesnyd, socialt bedrageri, romalejre og bandekriminalitet, som har præget billedet og resulteret i forringelser af retssikkerheden særligt i relation til bevægelsesfriheden og retten til privatliv.

Privatlivs- og persondatabeskyttelse

Privatlivets fred er beskyttet både i grundlovens § 72 (vedrørende boligens ukrænkelighed og indgreb i meddelelseshemmeligheden), EMRK artikel 8 og EU's Charter om grundlæggende rettigheder artikel 7 og artikel 8 (sidstnævnte vedr. personoplysninger). Digitaliseringen har øget mulighederne for overvågning, hvorfor regler om persondatabeskyttelse er essentielle for at beskytte borgernes privatliv. Persondataområdet er derfor et område i stor udvikling. I maj 2018 træder den nye databeskyttelsesforordning i kraft. I Danmark er Folketinget i skrivende stund i færd med at behandle en lov, der skal supplere EU's nye databeskyttelsesforordning. Forordningen træder også i kraft i maj 2018.

EU's databeskyttelsesforordning og forslaget til supplerende dansk databeskyttelseslov

Forordningen har direkte virkning i Danmark fra ikrafttrædelsestidspunktet i maj 2018 og indeholder grundlæggende regler og principper om persondatabeskyttelse mv., som myndigheder og virksomheder skal overholde. Eksempelvis må indsamlede personoplysninger ikke viderebehandles til et formål, som er uforeneligt med det formål, som oplysningerne blev indsamlet til. Forordningen skærper også myndighedernes og virksomhedernes oplysningspligt over for de registrerede borgere. Men forordningen giver også nationalstaterne mulighed for at udforme nationale bemyndigelser og undtagelser fra principperne, hvilket er sket i det fremsatte lovforslag til den danske databeskyttelseslov.⁴

Her foreslås bl.a., at de enkelte ministre efter forhandling med justitsministeren skal kunne udstede regler om, at offentlige myndigheder må viderebehandle indsamlede personoplysninger til andre formål end de oprindelige uafhængig af formålenes forenelighed, og at oplysningspligten over for de registrerede ikke skal finde anvendelse i disse tilfælde. Disse ændringer vil give de offentlige myndigheder en meget vid adgang til videregive, sammenstille og elektronisk samkøre oplysninger om borgerne. Samtidig fjernes kravet om lovhjemmel til myndighedernes samkøring af oplysninger i kontroløjemed. På det sociale område vil kommunerne og især Udbetaling Danmark således få en meget vid adgang til at viderebehandle oplysninger om ydelsesmodtagere og deres nærmeste i kontroløjemed, og det må forventes, at de oplysninger, som borgerne har afgivet i en bestemt sammenhæng og til et

⁴ L68 som fremsat den 25. oktober 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=194142>.
3. behandling i Folketinget er planlagt til 20. februar 2018.

bestemt formål, i langt højere grad vil blive anvendt i helt andre sammenhænge og til andre formål.

Lovforslaget indeholder også andre forringelser. F.eks. foreslås det, at den gældende bestemmelse i persondatalovens § 8, stk. 3, som begrænser myndighedernes adgang til at videregive følsomme personoplysninger på det sociale område, ikke skal videreføres. Herudover bliver den udvidede nationale beskyttelse af særlige følsomme oplysningstyper som f.eks. foreningsmæssige tilhørsforhold, væsentlige sociale problemer mv. fremover blive indskrænket og omfattet af de mere lempelige behandlingsregler.

De nævnte ændringer i forslaget til ny databeskyttelseslov giver således bl.a. mulighed for et øget og mere omfattende kontrolniveau, som får betydning for de fleste borgere i Danmark. Det er f.eks. bekymrende på det sociale område, hvor det allerede eksisterende regelsæt om de sociale myndigheders kontrol i forvejen er meget indgribende og rejser spørgsmål i forhold til foreneligheden med kravene i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og EU's Charter.

Forslag til Lov om deling af data i Erhvervsstyrelsen

Erhvervsstyrelsen har sendt et forslag til lov om deling af data i Erhvervsstyrelsen i høring med frist den 11. december 2017.⁵ Forslaget vil give Erhvervsstyrelsen en udvidet mulighed for at indsamle og behandle (herunder samkøre) oplysninger fra SKAT og andre offentlige myndigheder samt fra offentligt tilgængelige kilder. Endvidere får Erhvervsstyrelsen en udvidet mulighed for at behandle oplysninger, som de er i besiddelse af, til brug for kontrol- og tilsynsopgaver, og for at videregive oplysninger til andre myndigheders kontrol- og tilsynsopgaver, herunder SKAT.

EU direktiv om retshåndhævende myndigheders behandling af personoplysninger

Herudover er der implementeret et EU-direktiv om retshåndhævende myndigheders behandling af personoplysninger. Direktivet vedrører politiets, anklagemyndighedens, kriminalforsorgens og domstolenes behandling af personoplysninger og har derfor også væsentlig betydning for borgernes ret til privatliv og beskyttelse af personoplysninger. Implementeringen af dette direktiv var af afgørende betydning for samarbejdsaftalen om

⁵ Lovforslaget er i skrivende stund endnu ikke fremsat, men kan tilgås på høringsportalen: <https://hoeringsportalen.dk/Hearing/Details/61260>

Europol, og derfor skulle implementeringsloven hurtigt på plads, hvilket lagde et uheldigt tidsmæssigt pres på folketingspolitikere og høringsparterne.⁶

SKATs samarbejde med politi og anklagemyndighed

Borger- og retssikkerhedschefen hos SKAT offentliggjorde den 25. januar 2017 en redegørelse om SKATs samarbejde med politi og anklagemyndighed.⁷ Det blev bl.a. påpeget, at der i samarbejdet mellem myndighederne på medarbejderniveau var uklarhed mht. grænserne for de enkelte myndigheders opgaver. Endvidere var der risiko for sammenblanding af myndighedernes tvangsindgrebs- og kontrolhjemler, ligesom der skete en ikke-dokumenteret udveksling af oplysninger. Dette fandt borger- og retssikkerhedschefen retssikkerhedsmæssigt betænkeligt både for medarbejderne, borgerne og virksomhederne.

Sessionslogning

Overvågning er et indgreb i borgeres og virksomheders ret til privatliv. På trods af modstand fra både Liberal Alliance og Konservative mod genindførelsen af sessionslogning, fremgår det af regeringsgrundlaget for VLAK-regeringen fra november 2016, at der igen skal gives udvidede muligheder for logning. Imidlertid afsagde EU-Domstolen den 21. december 2016 en dom⁸, hvorefter en generel og vilkårlig logning af alle borgere er i strid med EU-retten. I stedet skal reglerne være målrettet eksempelvis bestemte personer og må ikke omfatte alle teleselskabernes kunder til enhver tid. På baggrund af EU-dommen valgte VLAK-regeringen i starten af 2017 at udskyde de nye regler for logning.⁹ Regeringen har i skrivende stund stadig ikke fremlagt tiltag til nye regler. Det betyder, at teleselskaberne fortsat logger telefonoplysninger, men ikke internetoplysninger, og at selskaberne skal udlevere materialet til politiet ved retskendelse i overensstemmelse med reglerne i den såkaldte logningsbekendtgørelse.

⁶ Lov nr. 410 af 27. april 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=189891>

⁷ Borger- og retssikkerhedschefens redegørelse om Skats samarbejde med politi og anklagemyndighed offentliggjort den 25. januar 2017: <http://www.skat.dk/skat.aspx?oid=2242240>

⁸ EU-rettens dom af 1. december 2016 i de forenede sager C203/15 og C-698/15, vedrørende de svenske og britiske logningsregler:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=186492&pageIndex=0&doclang=DA&mode=req&dir=%20&occ=first&part=1&cid=594605>

⁹ <https://www.dr.dk/nyheder/politik/regeringen-udskyder-nye-regler-logning>

Efterretningstjenesterne

De danske efterretningstjenester – PET og FE – har en række hjemler til at overvåge, indsamle og dele personfølsomme data, der løbende er blevet udvidet, og som udgør indgreb i retten til privatliv og persondatabeskyttelse.

I indeværende år har PET og FE fået hurtigere adgang til personoplysninger om udlændinge i arbejdet med sikkerhed.¹⁰ Før denne lov kunne efterretningstjenesterne også indhente disse oplysninger uden samtykke, men nu kan de gøre det hurtigere, fordi de selv kan tilgå en database på alle tider af døgnet i stedet for at skulle bede udlændingemyndighederne om oplysninger.

Derudover har Folketinget gennemført en lov om FE's personoplysninger, som matcher den lov, der blev gennemført for PET i 2016.¹¹ Loven giver FE adgang til oplysninger om flypassagerer via SKAT uden dommerkendelse. Loven fastlægger ligeledes, at når FE i forbindelse med sine aktiviteter bliver opmærksom på, at sager eller dokumenter mv. ikke længere matcher behandlingskriterierne, skal disse slettes, uanset om de relevante slettefrister er udløbet. FE er dog ikke forpligtet til at slette personoplysninger, hvis oplysningerne indgår i sager og dokumenter, der fortsat skal bevares. Loven har mødt en del kritik bl.a. fordi efterretningstjenesterne ikke aktivt skal søge efter oplysninger, som bør slettes, men kun er forpligtet hertil, hvis de tilfældigvis opdager det eller gøres opmærksom herpå. På samme vis er det i henhold til PET blevet kritiseret, at loven i virkeligheden udgør en lovliggørelse af noget, der tidligere var en ulovlig praksis hos efterretningstjenesterne.¹²

Disse lovændringer er eksempler på, at hensynet til den nationale sikkerhed vægtes højere end retten til privatliv og derfor løbende udvider efterretningstjenesternes beføjelser til overvågning uden samtidig at styrke hverken borgernes retsgarantier eller tilsynet med efterretningstjenesternes kontrolbeføjelser. Derfor er det også retssikkerhedsmæssigt meget betænkeligt, at Tilsynet med Efterretningstjenesterne (TET) kun har mulighed for føre tilsyn med efterretningstjenesternes behandling af (person)oplysninger og ikke efterretningstjenesternes øvrige virksomhed såsom tvangsindgreb.

¹⁰ Lov nr 506 af 23. maj 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191257>

¹¹ Lov nr. 462 af 15. maj 2017 om FE: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=190139>

Lov nr. 1727 af 27. december 2016 om PET: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=185895>

¹² Se f.eks. debatten ved 1. behandling af lovforslaget: <http://www.ft.dk/samling/20161/lovforslag/L146/index.htm>

Politiet

Også Politiet har i indeværende år fået mulighed for uden retskendelse at få udleveret oplysninger om flypassagerer via SKAT, dog en mindre mængde oplysninger end PET og FE.¹³ Ved samme lov blev det også vedtaget, at politiet må anvende et nyt tværgående analyseredskab – POL-INTEL – som gør det muligt for politiet at søge på tværs af politiets registre og systemer. Samtidig fik politiet udvidet sine muligheder for at anvende deres automatiske nummerpladegenkendelsessystem (ANPG), blandt andet fordi der kan behandles flere oplysninger, og politiet kan anvende oplysningerne i videre omgang.¹⁴ Disse ændringer intensiverer risikoen for mere intense indgreb i borgernes privatliv.

Adgang til privat ejendom uden retskendelse

Offentlige myndigheders adgang til privat ejendom uden retskendelse er trods politiske udmeldinger om det modsatte fortsat støt stigende. Det viser både en redegørelse fra Justitsministeriet samt en opgørelse fra Justitia.¹⁵ I 2017 er antallet af hjemler, der giver offentlige myndigheder adgang til privat ejendom, således steget til 276 mod 271 i 2016, ca. 225 i 2009 og 185 i 2003. Regeringen har derfor nedsat en arbejdsgruppe, som skal gennemgå samtlige regler, der giver myndighederne adgang til at gennemføre kontrolbesøg hos borgere og virksomheder. Arbejdsgruppen skal derefter vurdere, om der er behov for de enkelte regler.¹⁶ De sidste mange års stigende antal bestemmelser om tvangsindgreb viser, at hensynet til kontrol har vejet relativt tungt i forhold til hensynet til privatliv. Det er derfor positivt, at regeringen vil genoverveje de enkelte regler.

SKATs adgang til boliger og oplysninger

Den 7. december 2017 vedtog et enstemmigt folketing en ny skattekontrollov som en del af Retssikkerhedspakke III – "Klar og præcis lovgivning". Formålet med lovændringen er at forenkle og præcisere reglerne i skattekontrolloven, så reglerne fremstår sammenhængende og klare. Der er i vidt omfang tale om videreførelse af gældende ret.¹⁷ F.eks. fremgår det nu eksplicit af lovens § 54, at SKAT har adgang til private boliger uden forudgående retskendelse, hvis der

¹³ Lov nr. 671 af 8. juni 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191761>

¹⁴ Bekendtgørelse nr. 1078 af 20. september 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=192720>

¹⁵ Justitias opgørelse af 15. marts 2017: <http://justitia-int.org/analyse-boligens-kraenkelighed/>

Justitsministeriets redegørelse af 14. marts 2017: <http://www.ft.dk/samling/20161/almindel/reu/bilag/204/1732799.pdf>

¹⁶ Justitsministeriets pressemeddelelse af 15. marts 2017: <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/regler-myndigheders-kontrolbesoeg-skal-tjekkes>

¹⁷ Lovforslag nr. 13 fremsat 4. oktober 2017, side 21

drives virksomhed herfra, og det skønnes nødvendigt. Bestemmelsen lovfæster gældende ret og udvider desuden kontrollen til at kunne omfatte andet end regnskabsmateriale. Det er imidlertid retssikkerhedsmæssigt betænkeligt, at SKAT har adgang til private hjem, uden at der kræves en forudgående retskendelse.

Derudover er SKATs adgang til teleoplysninger blevet indskrænket. Efter den tidligere skattekontrollov skulle teleselskaber efter anmodning give SKAT oplysninger om navngivne skattepligtige. Bestemmelsen blev kritiseret af EU-Kommissionen for at give SKAT for vide rammer, hvad angik omfanget af de oplysninger, der kunne forlanges. Med den nye skattekontrollov skal Skatterådet fremover godkende SKATs anmodning til teleselskaber om at få udleveret teleoplysninger. Endvidere indeholder bestemmelsen en præcisering af, i hvilke sager bestemmelsen kan finde anvendelse (sager om skattepligt), og hvilke oplysninger der kan kræves af teleselskaberne.¹⁸ Den nye skattekontrol lov træder i kraft 1. januar 2019.

Delkonklusion

Retten til privatliv er fortsat under pres og er med den ovennævnte initiativer også i år blevet udsat for flere nye indgreb. Udviklingen skyldes formentlig både den teknologiske udvikling, som muliggør ny og mere effektiv overvågning, og et ønske fra både politikere og myndigheder om i øget grad at kunne overvåge personer, der udgør en fare for statens sikkerhed. Det er dog ikke længere kun terrorbekæmpelse, der begrunder indgreb i privatlivets fred. De foreslåede beføjelser i databeskyttelsesloven og lov om deling af data i Erhvervsstyrelsen, som vil udvide myndighedernes adgang til overvågning, handler derimod i højere grad om myndigheders mulighed for at begrænse socialt bedrageri og skattesnyd mv.

Herudover ses, at hvor Danmark tidligere har haft en tendens til at overimplementere EU-lovgivning, så borgerne fik bedre rettigheder, end det minimum, der blev lagt op til fra EU, er Danmark f.eks. i relation til den kommende databeskyttelseslov gået den modsatte vej og har med national lovgivning udhulet EU-forordningens beskyttelse.

¹⁸ Betænkning til lovforslag L13 afgivet af Skatteudvalget den 30. november 2017:
<http://www.ft.dk/samling/20171/lovforslag/l13/betaenkning.htm>

Retten til at få prøvet sin ret

EMRK artikel 6 fastlægger det grundlæggende princip om, at enhver har ret til en retfærdig rettergang. Det indebærer bl.a. en række krav til retssagsbehandlingen, herunder at sager skal afgøres inden for en rimelig frist. Ofte når der gennemføres tiltag for at forkorte ventetider ved domstolene og effektivisere sagsbehandling, må tiltagene dog vejes op imod risikoen for, at sagsbehandlingen bliver mindre grundig, eller at retssikkerheden på anden vis bliver indskrænket for visse personer. Dette er også tilfældet med nogle af de lovændringer, der er blevet vedtaget i år, som vil blive gennemgået i det følgende. Derudover er der i 2017 blevet sat fokus på adgangen til retshjælp og adgang til domstolene ved fri proces og retshjælpsforsikring. Justitsministeriet har på den baggrund igangsat et arbejde med henblik på forbedring af retshjælpsordningen, som på nuværende tidspunkt dog ikke har ført til konkrete ændringsinitiativer.

Nedbringelse af ventetid og omkostninger

Ét af de forhold, der øger ventetiden ved domstolene og medfører ressourcospild, er de mange sager, hvor tiltalte eller andre involverede ikke møder op i retten, og sagen derfor må udsættes. Folketinget har derfor vedtaget regler, der styrker muligheden for at gennemføre retssager uden partens tilstedeværelse (udeblivelsesdomme).¹⁹ Denne proces forudsætter, at den udeblevne er blevet lovligt indkaldt, hvilket efter lovændringen bl.a. kan ske ved Digital Post. Samtidig har den udeblevne mulighed for at få genoptaget sagen, og denne frist er blevet forkortet fra 4 uger til 14 dage. Muligheden for udeblivelsesdomme i straffesager er også blevet udvidet, idet ordningen nu kan anvendes i sager med straffe på op til 6 måneders ubetinget fængsel mod tidligere 3 måneders ubetinget fængsel. Endelig medførte lovændringen, at domstolene *skal*/afsige udeblivelsesdom, når kriterierne er opfyldt.

Det er ikke kun de almindelige domstole, der har lange ventetider. I en rapport fra Rigsrevisionen fra marts 2017 har særligt Skatteankestyrelsen fået kritik for sine sagsbehandlingstider, som i midten af 2016 var på 27 måneder i gennemsnit.²⁰

¹⁹ Lov nr. 203 af 28. februar 2017. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186842>

²⁰ Rigsrevisionens notat af 14. marts 2017 om beretning om Skatteankestyrelsens sagsbehandlingstider og produktivitet <http://www.rigsrevisionen.dk/media/2104535/1403-17.pdf>

Skatteministeren vil i starten af 2018 fremlægge en *Retssikkerhedspakke IV – lettere vej gennem klagesystemet*, som med afsæt i en forretningsanalyse og en evaluering af Skatteankestyrelsen vil have fokus på initiativer til at nedbringe sagsbehandlingstiderne.²¹

Adgang til retshjælp og domstolene

Den 22. august 2017 afholdte Justitia konferencen "Har borgere lige adgang til retshjælp og domstolsprøvelse?", hvor forskellige eksperter og politikere deltog.²² Justitia har i tre analyser afdækket, at der er en række geografiske, økonomiske og sociale skævheder i vores nuværende retshjælpsmodel (retshjælp, fri proces og retshjælpsforsikringer).²³ Af problemer med retshjælpen kan blandt andet nævnes den geografisk skæve fordeling af retshjælpskontorerne, manglende tilskud til retshjælp rettet mod udsatte borgere, begrænsninger i sagsområder og manglende information til borgerne. Der er også problemer med adgangen til domstolene. Ca. 95 % af danske borgere er dækket af en retshjælpsforsikring, men forsikringernes anvendelse er begrænset i forhold til sagsområder, maksimumdækning og udgifter, som forsikringstageren selv skal afholde. Samtidig har borgere med retshjælpsforsikring som udgangspunkt ikke mulighed for få fri proces ved domstolene, hvor staten dækker omkostningerne. Justitsministeriet igangsatte i oktober 2017 et arbejde med forbedring af retshjælpen, men arbejdet blev indstillet, efter Justitia sammen med ni andre interessenter sendte en appel til justitsministeren om i stedet at nedsætte et bredt sammensat lovforberedende udvalg, som kunne foretage en grundig gennemgang af *hele* retsområdet, dvs. både retshjælp, fri proces, retshjælpsforsikringer og samspillet mellem disse ordninger.²⁴ Justitsministeriet overvejer nu, hvordan det fremtidige arbejde kan tilrettelægges, så de påpegede problemstillinger kan blive behandlet.²⁵

Dårlig tolkning i retssalene

I medierne har der i indeværende år også været stort fokus på ukvalificerede tolke i de danske retssale og denne problemstillings betydning for en retfærdig rettergang. Eksempelvis kunne

²¹ SAU Alm. Del endeligt svar på spg. 11, 2017-18.

²² Se oplæg og debatter fra konferencen her: <http://justitia-int.org/socialt-udsattes-retssikkerhed/oplaeg-fra-retshjaelpskonference/>

²³ Se analysen 'Retshjælpsforsikring – en social skæv tryghed?' her: <http://justitia-int.org/rapport-retshjaelpsforsikring-social-skaev-tryghed/>

Se analysen 'Den danske retshjælpsmodel – er der lige adgang til retshjælp?' her: <http://justitia-int.org/den-danske-retshjaelpsmodel/>

Se analysen 'Fri proces – har danskerne reelt adgang til domstolene?' her: <http://justitia-int.org/analyse-fri-proces-har-danskerne-reelt-adgang-til-domstolene/>

²⁴ Se brevet til Justitsministeren af 10. november 2017 her: <http://www.ft.dk/samling/20171/almdele/REU/bilag/58/1816289.pdf>

²⁵ Justitsministerens svar på REU spørgsmål 179: <http://www.ft.dk/samling/20171/almdele/reu/spm/179/svar/1451207/index.htm>

Information berette, at en mand blev sigtet for at have handlet med 100 kilo amfetamin i stedet for 100 gram, fordi tolken talte meget dårligt swahili.²⁶ Justitsminister Søren Pape Poulsen har senest lukket et tolkeudvalg, som skulle have afleveret en rapport om sikring af kvaliteten på tolkeområdet i 2014, men som i 2017 stadig ikke har udarbejdet rapporten. Samtidig har justitsministeren bebudet, at Rigspolitiets tolkeopgaver skal sendes i udbud, hvilket skal sikre både effektivitet og kvalitet af tolkningen.²⁷ Rigspolitiet forventer, at udbudsprocessen vil være færdig senest i 2019. Det er et af de helt grundlæggende krav i Menneskerettighedskonventionens artikel 6 om retfærdig rettergang, at en sigtet får tolkebistand, og følgelig dybt problematisk, at ukvalificerede tolke er blevet brugt i retssager.

Vidner i bandesager

Justitsminister Søren Pape Poulsen har offentliggjort et udspil med titlen 'Tryghed for vidner' med ti initiativer, der skal gøre det tryggere at vidne i bande- og drabssager.²⁸ Initiativerne skal bl.a. til hensigt at medvirke til bedre og tidligere vejledning til vidner og bedre muligheder for vidneanonymitet.²⁹ Det er afgørende for retshåndhævelsen, at folk tør optræde som vidner i straffesager. Der er dog også et vigtigt hensyn at tage til den tiltaltes mulighed for at forsvare sig, hvilket kan blive betydeligt mere vanskeligt, når den tiltalte ikke selv må se og høre vidneforklaringerne og ikke engang ved, hvem vidnerne er. Der kan altså være tale om et ganske stort indgreb i de tiltaltes retssikkerhed, som skal vejes op imod det væsentlige hensyn til at få folk til at vidne i alvorlige straffesager.

Delkonklusion

Det er positivt, at der har været fokus på både retshjælpssystemet og på nedbringelse af ventetider ved domstolene. Årets tiltag viser dog en tendens til, at retshåndhævelsessensyn og effektivitetshensyn generelt vejes tungere end hensynet til den enkeltes retssikkerhed.

²⁶ Information 19. oktober 2017: <https://www.information.dk/debat/2017/10/daarlig-tolkning-risikerer-sende-uskyldige-bag-tremmer>

²⁷ Justitsministerens svar af 19. oktober 2017 på folketings spørgsmål nr. S 54: <http://www.ft.dk/samling/20171/spoergsmaal/S54/index.htm>

²⁸ Justitsministeriets pressemeddelelse af 27. november 2017: <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/ny-vidnepakke-skal-styrke-trygheden-vidner>

²⁹ Nogle af initiativerne forudsætter lovændringer, se til eksempel lovudkast om 'Udvidelse af kredsen af personer, som kan tildeles særlig adressebeskyttelse', som i skrivende stund er sendt i høring: <http://www.ft.dk/samling/20171/almdel/sou/bilag/88/index.htm>

Det er endnu ikke afgjort, om borgerens adgang til domstolsprøvelse kan forbedres. Denne adgang er imidlertid helt fundamental i et retssamfund, og det er derfor ønskeligt, at arbejdet i Justitsministeriet udvides, så det omfatter hele retshjælpssystemet.

Retten til bevægelsesfrihed

Indgreb i bevægelsesfriheden er beskyttet af 4. tillægsprotokol til EMRK (TP4), artikel 2. Heraf fremgår, at "enhver, der lovligt befinder sig på en stats område, inden for dette skal have ret til at færdes frit og til frit at vælge sit opholdssted". Efter bestemmelsens stk. 3 kan der foretages indgreb i friheden under forudsætning af, at indgrebet har klar hjemmel i national lov, tjener et anerkendelsesværdigt formål og er proportionalt.

I 2017 har der været en række initiativer, som indskrænker forskellige persongrupperes bevægelsesfrihed. Det drejer sig om opholdsforbud for bandemedlemmer, zoneforbud, forbud mod utryghedsskabende lejre samt stramning af reglerne for udlændinge på tålt ophold.

Opholdsforbud for bandemedlemmer

I forbindelse med indsatsen mod bander har Folketinget vedtaget en regel om, at når domstolene idømmer en person straf for banderelateret kriminalitet, kan domstolene også idømme vedkommende opholdsforbud i eksempelvis en kommune i 1 til 10 år.³⁰ Opholdsforbuddet skal forhindre bandemedlemmer i at vende tilbage til de områder, hvor de har begået kriminalitet, og hvor deres gruppe hører til. Overtrædelse af opholdsforbuddet kan straffes med op til 2 års fængsel. Politiet kan give tilladelse til færden eller ophold i et område omfattet af et opholdsforbud, hvis der foreligger særlige grunde hertil.

Bestemmelsen er blevet kritiseret for at være for vidtgående og upræcist formuleret, hvad angår både den geografiske afgrænsning af opholdsforbuddet, tidsperspektivet og personkredsen. Kritikken har været fremført af bl.a. Radikale Venstre, der stemte imod forslaget sammen med Alternativet, Enhedslisten og SF.³¹ Opholdsforbud i en hel kommune, som kan være dér, individet bor og har familie og venner, udgør et alvorligt indgreb i individets bevægelsesfrihed. Selv med mulighed for dispensation fra politiet må opholdsforbud anses for at kunne give problemer i forhold til uddannelses- og jobmuligheder. Der er således tale om et

³⁰ Lov nr. 1402 af 5. december 2017 (se straffelovens § 79 a): <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=196306>

³¹ Se Radikale Venstres kritik af lovforslaget i Retsudvalgets betænkning af den 23. november 2017: http://www.ft.dk/ripdf/samling/20171/lovforslag/I35/20171_I35_betaenkning.pdf

meget vidtgående indgreb, hvorfor forbuddets uklare formulering er retssikkerhedsmæssigt bekymrende. Det ville også have været ønskeligt, at det fremgik klart af bestemmelsen, at der skal foretages en konkret proportionalitetsvurdering i hvert enkelt tilfælde.

Zoneforbud og utryghedsskabende lejre

Som led i indsatsen mod narkokriminalitet har politiet fået mulighed for at meddele zoneforbud efter ordensbekendtgørelsens § 6, stk. 6, til enhver person, der bidrager til at skabe særlig utryghed, selvom den pågældendes adfærd ikke i sig selv kan anses for særligt utryghedsskabende.³² Formålet med ændringen er navnlig, at zoneforbud fremover skal kunne anvendes over for personer, der bidrager til og udgør væsentlige led i den organiserede narkotikahandel på gadeplan (eksempelvis "løbere" og "hashvagter"). Ændringen rejser navnlig spørgsmål om proportionalitet og klarhed, da personkredsen, der kan rammes af zoneforbud, er blevet udvidet væsentligt. Siden indførelsen af reglen har politiet især udnyttet bestemmelsen til at uddele zoneforbud til hashhandlende på Christiania.

I ordensbekendtgørelsen blev der desuden tilføjet et forbud mod at etablere og opholde sig i lejre, som er egnede til at skabe utryghed i nærområdet på steder, hvortil der er almindelig adgang.³³ Justitsministeren indførte forbuddet på baggrund af tiltagende klager over romalejre. Justitsministeren tilføjede herefter også et stykke til bestemmelsen om zoneforbud, således at politiet nu kan meddele zoneforbud på et område med en radius af 400 meter til personer, som har overtrådt forbuddet om utryghedsskabende lejre.³⁴ Det er en betingelse for meddelelse af zoneforbud, at der er grund til at tro, at personen vil gentage forseelserne inden for det pågældende område. Overtrædelse af disse zoneforbud straffes med bøde. Ændringen er blevet kritiseret for at ramme bredere end den egentlige problemstilling med roma-lejre og således generelt kriminalisere hjemløse. Ændringen er også blevet kritiseret for at virke diskriminerende over for udlændinge og for at indskrænke individers bevægelsesfrihed.³⁵ I betragtning af, at forbuddet mod at etablere eller opholde sig i utryghedsskabende lejre er en ny type forbud, der udgør en alvorlig indskrænkning i bevægelsesfriheden og forsamlingsfriheden for de personer, der rammes, er det bekymrende, at det er blevet besluttet

³² Se ordensbekendtgørelsen § 6, ændret den 31. marts 2017 og senest ændret den 28. juni 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=192050>

³³ Ordensbekendtgørelsen § 3, stk. 4, senest ændret den 31. marts 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=188528>

³⁴ Se ordensbekendtgørelsen § 6, senest ændret den 28. juni 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=192050>

³⁵ Institut for menneskerettighedens høringssvar af 19. december 2016 vedrørende bekendtgørelsen: https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/01_januar_17/hoeringssvar_til_udkast_til_bekendtgørelse_om_aendring_af_ordensbekendtgørelsen.pdf

ved bekendtgørelse og ikke ved lov med den grundigere behandling og det større demokratiske mandat, som det medfører. Senest har justitsministeren fremsat et lovforslag, hvor zoneforbuddet på baggrund af utryghedsskabende lejre udvides fra at gælde et område med en radius på 400 m til at gælde en hel kommune.³⁶ I tråd med forbuddet mod utryghedsskabende lejre, har Folketinget også skærpet straffen for tiggeri.³⁷

Stramning af reglerne for udlændinge på tålt ophold

Igen i år har Folketinget vedtaget stramninger af reglerne for kriminelle udlændinge på tålt ophold, dvs. udlændinge, som egentlig er blevet udvist på grund af kriminalitet, men som ikke kan udvises i praksis, for eksempel fordi de står til en dødsdom eller tortur i deres hjemland.³⁸ Med reglerne indførtes blandt andet mulighed for brug af fodlænke eller udgangskarantæne, samt varetægtsfængsling ved gentagne overtrædelser af opholds-, melde- og underretningspligten.

I januar 2017 fandt Højesteret en afgørelse fra Udlændingestyrelsen om fortsat meldepligt for ugyldig, fordi den udgjorde et uproportionalt indgreb i en kriminel udlændings bevægelsesfrihed i strid med TP4, artikel 2.³⁹ På det tidspunkt havde opholds- og meldepligten varet i 3 år og 11 måneder, og der var ikke konkret risiko for, at udlændingen ville skjule sig for politiet. Der var heller ikke udsigt til, at udvisningen af den pågældende kunne gennemføres inden for en overskuelig fremtid på grund af risiko for tortur i hjemlandet. Højesteretsdommen viser, at de danske regler om opholds- og meldepligt i hvert fald muliggør en overtrædelse af menneskerettighederne, hvis de ikke bliver administreret på en måde, hvor der altid tages konkret stilling til, om et indgreb er proportionalt.

Delkonklusion

De senere års tendens til politisk at vægte hensynet til den offentlige ro og orden højere end hensynet til borgernes grundlæggende ret til bevægelsesfrihed ses også i indeværende år at fortsætte. De sidste to år har indgrebene i høj grad været forårsaget af og rettet mod terrorbekæmpelse og radikalisering, hvorimod det i 2017 særligt har været rettet mod bekæmpelse af bandekonflikter og 'romalejre'. De indgreb, der er nævnt i nærværende afsnit, rejser spørgsmål om proportionalitet i forhold til individets ret til bevægelsesfrihed.

³⁶ L118 fremsat 13. december 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=194888>

³⁷ Lov nr. 753 af 19. juni 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=192014>

³⁸ Lov nr. 189 af 27. februar 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186790>

³⁹ Højesteretsdom af 17. januar 2017 i sag 217/2016.

<http://www.hoejesteret.dk/hoejesteret/nyheder/Afgorelser/Pages/Enudlaendingsovertraedelserafopholds-ogmeldepligt1.aspx>

Bandekonflikterne har medbragt vold og utryghed, hvorfor effektive foranstaltninger er påkrævet, men det er vigtigt, at de udformes med den nødvendige respekt for frihedsrettighederne. Som den ovennævnte højesteretsdom viser, er det vigtigt, at der foretages konkrete proportionalitetsafvejninger, når myndigheder griber ind i individers bevægelsesfrihed, og netop derfor er det også bekymrende, at eksempelvis bestemmelsen om opholdsforbud til bandemedlemmer er formuleret så uklart og uden nævnelse af en konkret proportionalitetsafvejning. Selvom det både er nødvendigt og relevant at tage hensyn til den almindelige borgers retssikkerhed og tryghed i et samfund, er det afgørende, at initiativer, som i så vid udstrækning griber ind i bevægelsesfriheden er præcise og klare og ikke går længere end nødvendigt. Ellers vil et indgreb kunne ramme skævt og mere vidtgående end tilsigtet.

Ytrings- og informationsfrihed

Ytrings- og informationsfrihed

Ytrings- og informationsfriheden er beskyttet i grundlovens § 77, der dog alene beskytter mod censur og andre lignende foranstaltninger, samt EMRK artikel 10, der både beskytter mod censur og efterfølgende indgreb i form af straf m.v.

Dansk ret indeholder en række bestemmelser, der direkte begrænser ytringsfriheden. Det gælder eksempelvis racisme- og injurieparagrafferne, jf. hhv. straffelovens §§ 266 b og 267. I 2017 er der imidlertid blevet afskaffet en ytringsbegrænsende bestemmelse: blasfemiparagraffen.⁴⁰

Blasfemiparagraffen afskaffet

I 2017 blussede debatten om blasfemiparagraffen endnu engang op. Denne gang foranlediget af, at en nordjysk mand blev tiltalt efter at have lagt en video på Facebook af en koranafbrænding. Det var første gang siden 1971, at anklagemyndigheden i februar valgte at rejse tiltale efter blasfemiparagraffen, som ellers er blevet tolket meget indskrænkende gennem årene. På den vis blev den ellers "sovende" paragraf vækket til live og resulterede i, at et bredt enigt Folketing med undtagelse af Socialdemokratiet den 2. juni 2017 valgte at stemme for en afskaffelse af blasfemiparagraffen. Dermed har Danmark fulgt i fodsporene på blandt andet Norge, Holland og Island, der afskaffede deres blasfemiforbud allerede i kølvandet på

⁴⁰ Straffelovens § 140 blev ophævet ved lov nr. 675 af 2017: <https://www.retsinformation.dk/pdfPrint.aspx?id=191845>

Charlie Hebdo-angrebene i 2015. Et af argumenterne imod ophævelse var, at det kunne øge sikkerhedsrisikoen for Danmark og for de danske ambassader. Det argument blev fremhævet af justitsminister Søren Pape Poulsen ved første behandling af forslaget i 2017. Efter erfaringer fra Norge, Holland og Island viste, at disse lande ikke havde oplevet en øget sikkerhedsrisiko efter ophævelsen, ændrede Venstre holdning. Det var dermed en enig regering, der stemte for at afskaffe blasfemiparagraffen.⁴¹

Ytringsfrihedskommission

På den positive side er også, at regeringen sammen med et bredt flertal i Folketinget i 2016 besluttede, som led i den politiske aftale om initiativer rettet mod religiøse forkyndere, at nedsætte en Ytringsfrihedskommission. I april 2017 offentliggjorde regeringen kommissoriet for kommissionen, som har til opgave at vurdere ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark.⁴² Den 13. december 2017 blev kommissionens sammensætning meldt ud, hvor også Justitia indgår.⁴³

Selvom både nedsættelsen af en Ytringsfrihedskommission og afskaffelsen af blasfemiparagraffen udgør en positiv udvikling i forhold til beskyttelsen af ytringsfriheden, er der i indeværende år også vedtaget en lovændring, som udgør en begrænsning af ytringsfriheden. Det gælder i kampen mod radikaliserings og terrorisme, hvor der er vedtaget en bestemmelse om blokering af hjemmesider.

Blokering af hjemmesider

I juni 2017 vedtog Folketinget en ny bestemmelse, som giver politiet mulighed for at blokere hjemmesider, der indeholder terrorpropaganda.⁴⁴ Oprindeligt blev der i lovforslaget lagt op til, at politiet med en dommerkendelse kunne blokere danskernes adgang til hjemmesider ved mistanke om enhver overtrædelse af straffeloven. Efter kritik af dette meget vidtgående lovforslag fra bl.a. Justitia, blev lovforslaget indsnævret til kun at angå mistanke om

⁴¹ Landehøringerne fra Norge, Island og Holland: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/landehoeringer-af-norge-holland-og-island>

⁴² Kommissorium for Ytringsfrihedskommissionen:

http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2017/kommissorium_for_ytringsfrihedskommissionen_131217.pdf

⁴³ Justitsministeriets pressemeddelelse af 13.12.2017: <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/ytringsfrihedskommissionen-nedsaettes>

⁴⁴ Lov nr. 674 af 8. juni 2017, (retsplejelovens § 791 d): <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191764>

overtrædelse af straffelovens regler om terrorisme samt chikane, trusler og vold mod politikere.⁴⁵ Folketinget vedtog denne reviderede udgave af forslaget.

Det oprindelige forslag var ekstremt vidtgående i sin potentielle begrænsning af ytrings- og informationsfriheden, og det er derfor positivt, at lovforslaget blev indsnævret så kraftigt, som det gjorde. Alligevel kan lovændringen ses som en del af tendensen, hvor kampen mod terror bliver vægtet meget tungt over for borgerens frihedsrettigheder.

Offentlighedsloven og sagsbehandlingstid for aktindsigtssager

I 2017 har der også været et vist fokus på sagsbehandlingstiden for aktindsigter. Ifølge offentlighedslovens § 36, stk. 2, skal en anmodning om aktindsigt som udgangspunkt besvares inden for 7 arbejdsdage. I Justitsministeriets redegørelse om offentlighedsloven fremgår det imidlertid, at de fleste departementer har en gennemsnitlig sagsbehandlingstid på 10-20 arbejdsdage.⁴⁶ Justitsministeren har derfor iværksat tiltag til forkortelse af sagsbehandlingstiden i Justitsministeriet, bl.a. ved brug af et nyt styringsværktøj, og bedt de andre ministerier om at redegøre for deres tiltag til hurtigere sagsbehandling.⁴⁷

Det er problematisk for informationsfriheden i Danmark, når der til tider forløber mange uger, før især journalister får svar på aktindsigt i sager af stor samfundsmæssig interesse, og når så mange interne arbejdsdokumenter kan undtages fra aktindsigt. Det gør det vanskeligt for journalisterne at kontrollere magthaverne. Det er derfor et skridt i den rigtige retning for retssikkerheden, at der er kommet øget fokus på sagsbehandlingstiden

Offentligt ansattes ytringsfrihed

Folketingets Ombudsmand har i 2017 præciseret grænserne for offentligt ansattes ytringsfrihed i flere sager. Blandt andet påpegede ombudsmanden i en udtalelse af 22. juni 2017, at forskere på danske universiteter gerne må udtale sig som privatpersoner i den offentlige debat.⁴⁸ Også på områder, hvor de har leveret forskning til offentlige myndigheder. Udtalelsen kom på baggrund af, at det i forbindelse med debatten om Landbrugspakken i 2016 kom frem, at forskere på Aarhus Universitet havde leveret forskning til Miljø- og

⁴⁵ Justitias kritik af det oprindelige lovforslag kan læses her: http://justitia-int.org/wp-content/uploads/2017/01/Analyse_Lovforslag-om-blokeringsfiltre-og-forbud-mod-terrorpropaganda_31-01-17.pdf

⁴⁶ Justitsministeriets redegørelse af 1. juni 2017 om offentlighedsloven: <http://justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/redegoerelse-om-offentlighedsloven>

⁴⁷ Jf. Justitsministerens svar af 3. juli 2017 på udvalgs spørgsmål 758: <http://www.ft.dk/samling/20161/almdel/REU/spm/758/svar/1421372/index.htm>

⁴⁸ http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/forskeres_ytringsfrihed/

Fødevarerministeriet, og at universitetet og ministeriet havde aftalt, at forskerne ikke måtte udtale sig om den leverede forskning.

I en anden sag udtalte Ombudsmanden, at en kommune gerne måtte indkalde en ansat for at give den pågældende faktuelle oplysninger om det, personen havde kritiseret på Facebook, men at myndigheden da havde et særligt ansvar for at sikre, at kontakten ikke medførte risiko for, at den ansatte fremover ville afholde sig fra at ytre sig. I den konkrete sag havde en sygeplejerske udtalt sig kritisk på Facebook om nogle strukturændringer, hvorefter hun tre dage senere blev indkaldt til møde på chefens kontor med kun 13 minutters varsel. Kommunen var enig i, at dette hændelsesforløb kunne medvirke til at den ansatte følte sig presset.⁴⁹

Til gengæld fandt Ombudsmanden i en anden sag, at en grov kommentar på Facebook overskred grænserne for offentligt ansattes ytringsfrihed, selvom den ansatte havde udtalt sig som privatperson. Den ansatte havde bl.a. skrevet, at kommunaldirektøren var "en person, der måske ikke har sandhed som sin største spidskompetence". Ombudsmanden lagde herved vægt på, at udtalelsen var en grov beskyldning vedrørende kommunaldirektøren som person, og at beskyldningen ikke var blevet dokumenteret eller sandsynliggjort.⁵⁰

Den 25. november skiftede Region Sjælland til det omstridte IT-system Sundhedsplatformen. Samme dag blev interviewaftaler med sundhedspersonalet aflyst. Region Sjællands pressechef afviste, at de ansatte havde fået mundkurv på og udtalte til Politiken: "Det handler om, at vi er i en beredskabssituation, hvor det er vigtigt, at vi ved, hvad sker på vores sygehuse, og kan samle oplysninger sammen og få overblik over situationen."⁵¹ Sagen illustrerer, at der trods et øget fokus – herunder fra Ombudsmanden – på offentligt ansattes ret til at ytre sig, er der fortsat udfordringer på dette område.

Også offentligt ansattes ret til at videregive oplysninger til pressen, den såkaldte meddelelseret, er kommet i søgelyset i år. Folketingets Ombudsmand har rejst spørgsmål om, hvorvidt Københavns Kommune overholder reglerne om offentligt ansattes ytringsfrihed, efter kommunen havde kaldt de ansatte i rådhuservice sammen med en besked om, at videregivelsen af visse oplysninger til pressen var helt uacceptabel. Oplysningerne vedrørte

⁴⁹ Folketingets Ombudsmands udtalelse af 5. oktober 2017:

http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/indkaldt_til_samtale_efter_kritisk_facebook-opslag/udtalelse/

⁵⁰ Folketingets Ombudsmands udtalelse af 11. januar 2017:

http://www.ombudsmanden.dk/find/udtalelser/beretningssager/alle_bsager/2017-1/pdf/

⁵¹ Politiken, 25. november 2017. <http://politiken.dk/forbrugogliv/sundhedogmotion/art6223823/Region-Sj%C3%A6lland-aflyser-interview-om-Sundhedsplatformen>

kommunens vederlagsfrie udlån af rådhusets lokaler til bl.a. tidligere beskæftigelses-og integrationsborgmester Anna Mee Allerslev.⁵²

Den nationale sanktionsliste for hadprædikanter

Den nationale sanktionsliste over religiøse forkyndere med indrejseforbud i Danmark blev offentliggjort den 2. maj 2017. Dengang bestod listen af seks personer, som siden er blevet opdateret til 11.⁵³

For at blive optaget på listen skal udlændingen have udvist en adfærd, der giver grund til at tro, at vedkommende vil udgøre en trussel mod den offentlige orden i Danmark, hvis vedkommende fik lov til at indrejse og opholde sig her i landet. Så længe en udlænding er optaget på sanktionslisten, må vedkommende ikke indrejse eller opholde sig i Danmark. Det er dog ikke muligt at få aktindsigt i den nærmere begrundelse for, hvorfor de relevante "hadprædikanter" er optaget på listen, hvorfor denne procedure forekommer vilkårlig og lemfældig.

Tibet-sagen

Tibetkommissionen offentliggjorde den 18. december 2018 beretning⁵⁴ om begivenhedsforløbet vedrørende politiets handlinger i forbindelse med de kinesiske statsbesøg i København, hvor demonstranter med Tibet-flag blev tilbageholdt eller afskærmet af politiet og dermed blev udsat for et vidtgående indgreb i deres forsamlings- og ytringsfrihed. Tibetkommissionen konkluderer bl.a., at politiet krænkede både grundlovens og EMRKs beskyttelse af ytrings- og forsamlingsfriheden ved at fjerne pro-tibetanske demonstranter under statsbesøgene i henholdsvis 2012 og 2013, ligesom kommissionen slår fast, at politiet har givet Folketinget urigtige oplysninger om forløbet. Kommissionen finder yderligere, at der er fornødent grundlag for at søge et disciplinært ansvar gjort gældende over for to ansatte i

⁵² Folketingets Ombudsmands udtalelse af 23. november 2017:

http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/meddelelser_for_ansatte_i_koebenhavns_kommune/

⁵³ <http://nyheder.tv2.dk/politik/2017-12-12-endnu-en-praedikant-faar-forbud-mod-at-rejse-ind-i-danmark>

Se den opdaterede nationale sanktionsliste her: <https://www.nyidanmark.dk/da/Ord-og-begreber/US/Religi%C3%B8se-forkyndere/Den-nationale-sanktionsliste>

⁵⁴ Tibetkommissionens beretning: <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/tibetkommissionen-har-afgivet-sin-beretning>

Københavns Politi, men finder derimod ikke, at der er grundlag for at drage ministre eller ansatte på noget niveau i Udenrigsministeriet, Justitsministeriet, Statsministeriet, Hofmarskallatet og heller ikke den øverste ledelse i Københavns Politi, PET og Rigspolitiet, til ansvar.

Delkonklusion

Ytringsfriheden er en af de få rettigheder, der er blevet udvidet i år, idet blasfemiparagraffen blev afskaffet, ligesom også Ombudsmanden i en række sager har klargjort udstrækningen af offentligt ansattes ytringsfrihed. Selvom de egentlige omstændigheder er kritisable, er det positivt, at Tibetkommissionen har slået klart fast, at politiets ageren under de kinesiske statsbesøg i 2012 og 2013 var ulovlig og i direkte strid med borgernes grundlæggende ytrings- og forsamlingsfrihed. Dog trækker sanktionslisten vedrørende hadprædikanter og adgangen til at blokere adgang til visse hjemmesider i den modsatte retning.

Forenings- og forsamlingsfrihed

Forsamlingsfriheden er beskyttet i grundlovens § 79 og EMRK artikel 11, mens foreningsfriheden er beskyttet i grundlovens § 78 og ligeledes i EMRK artikel 11. Begge rettigheder er fundamentale for den demokratiske meningsdannelse og debat og for kollektiv manifestation af et standpunkt.

Opløsning af Loyal to Familia

Den 8. august 2017 anmodede justitsministeren Rigsadvokaten og Rigspolitiet om i fællesskab at undersøge mulighederne for at opløse bandegruppen Loyal to Familia. Tidligere har Rigsadvokaten og Rigspolitiet i forbindelse med lignende anmodninger meddelt, at man ikke har fundet grundlag for at iværksætte en sag om opløsning.⁵⁵ Senest i 2010 var begrundelsen, at man havde fundet det tvivlsomt, om det ville være muligt at bevise, at de pågældende bandegrupper havde et ulovligt formål, hvilket er en betingelse for opløsning af en forening

⁵⁵ Rigspolitiets udtalelse til Justitsministeriet af 5. marts 2010:

<http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2010/Udtalelse%20rigspolitiet%20bander.pdf>

efter grundlovens § 78. Desuden anførte Rigsadvokaten og Rigspolitiet dengang, at en sådan undersøgelse ville være særdeles ressourcekrævende og vare mindst 4-5 år.⁵⁶

Ikke desto mindre kunne Justitsministeriet den 2. november 2017 meddele, at Rigsadvokaten nu havde vurderet, at der var grundlag for at gå videre med en sag om opløsning af Loyal to Familia.⁵⁷ Rigsadvokatens skriftlige redegørelse om baggrunden for denne vurdering er ikke offentligt tilgængelig. Justitsministeren har dog meddelt til Folketinget, at man har vurderet, at det denne gang vil være muligt at gennemføre en efterforskning, som vil tilvejebringe tilstrækkelige beviser for, at en opløsning af Loyal to Familia vil være i overensstemmelse med grundlovens § 78.⁵⁸

Justitsministeriet forventer, at efterforskningen i sagen kan være færdig i løbet af første halvår af 2018.⁵⁹

Delkonklusion

Af initiativer i 2017 med karakter af reelle indgreb i forenings- og forsamlingsfriheden står alene Rigsadvokatens iværksættelse af efterforskning med henblik på en eventuel opløsning af Loyal to Familia. Uanset, at en opløsning af banden vil udgøre et indgreb i medlemmernes foreningsfrihed, vil indgrebet være lovligt efter både grundloven og EMRK, såfremt det er muligt at bevise, at medlemmernes kriminelle handlinger udføres som led i bandens virksomhed og ikke blot er noget, de udfører som privatpersoner. Hensynet bag dette er selvsagt, at der ikke i et demokratisk samfund er nogen grund til at beskytte foreninger, som blot skader den offentlige orden og sikkerhed. Det er positivt, at anklagemyndigheden nøje vurderer, om der er grundlag for at anlægge en sag om opløsning af en forening, herunder om det overhovedet vil kunne være muligt at løfte den tunge bevisbyrde. Desværre er det på grund af den manglende offentlighed af baggrunden for beslutningen ikke muligt at vurdere, hvorfor anklagemyndigheden denne gang kom frem til dette resultat.

⁵⁶ Se s. 21 i Rigspolitiets udtalelse fra marts 2010:

<http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2010/Udtalelse%20rigspolitiet%20bander.pdf>

⁵⁷ Justitsministeriets pressemeddelelse af 2. november 2017: <http://justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/justitsministeren-beder-rigsadvokaten-forberede-en-sag-om>

⁵⁸ Justitsministerens besvarelse af 20. november 2017 på spørgsmål 126.

<http://www.ft.dk/samling/20171/almindel/REU/spm/126/svar/1444522/index.htm>

⁵⁹ Justitsministeriets pressemeddelelse af 2. november 2017. <http://justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/justitsministeren-beder-rigsadvokaten-forberede-en-sag-om>

Retten til familieliv

Retten til familieliv er beskyttet i EMRK artikel 8.

Udvisning af kriminelle udlændinge

I oktober udgav Justitia en analyse om Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols anvendelse EMRK artikel 8 om retten til familieliv i sager om udvisning af kriminelle udlændinge.⁶⁰ På baggrund af analysen kunne det forsigtigt konkluderes, at EMD har givet de nationale domstole et bredere skøn i sager om udvisning af kriminelle udlændinge. Konklusionen blev bekræftet af en af EMD's sektionspræsidenter, Robert Spano, som påpegede, at EMD nøjes med at se på, om de nationale domstole tager de objektive kriterier med i vurderingen, samt om resultatet er velbegrunderet og balanceret. Er det tilfældet, vil EMD ikke erstatte den nationale domstols vurdering.⁶¹

Institut for Menneskerettigheder udgav en næsten samtidig analyse af praksis fra både danske domstole og EMD vedrørende udvisning af kriminelle udlændinge. Her blev det vurderet, at de danske domstole muligvis overfortolker menneskerettighederne.⁶² Det betyder, at danske domstole muligvis kan udvise flere kriminelle udlændinge, end hvad tilfældet er i dag, uden at EMD vil finde, at retten til familieliv efter EMRK artikel 8 er blevet krænket.

Et konkret eksempel, der fik medierne til at sætte fokus på emnet, var sagerne mod bandelederen af Loyal to Familia, Shuaib Khan, hvor domstolene aldrig har fundet grundlag for at udvise ham på trods af flere domme for grov kriminalitet.

26-årsreglen er afskaffet

Den 24. maj 2016 fandt Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at den danske "26-årsregel" var indirekte diskriminerende.⁶³ Reglen bestemte, at der i sager om familiesammenføring skulle ses bort fra kravet om, at ægtefællernes eller samlevernes samlede tilknytning til Danmark skal være større end deres samlede tilknytning til et andet land, hvis den ene part var født i Danmark og havde boet i Danmark i 26 år, eller hvis man havde haft dansk statsborgerskab i 26 år. Reglen var indirekte diskriminerende på grund af etnisk eller national

⁶⁰ http://justitia-int.org/wp-content/uploads/2017/09/Analyse_EMDs-brug-af-art.-8-i-sager-om-udvisning-af-kriminelle-udl%C3%A6ndinge_28-09-2017.pdf

⁶¹ Berlingske 4. oktober 2017 'Præsident ved Menneskerettighedsdomstolen: Domstolen forbyder generelt ikke udvisning af kriminelle udlændinge - det er ganske enkelt ikke sagen': <https://www.b.dk/nationalt/praesident-ved-menneskerettighedsdomstolen-domstolen-forbyder-generelt-ikke>

⁶² Institut for Menneskerettigheder analyse: <https://menneskeret.dk/udgivelser/danske-domstole-overfortolker-menneskerettighederne>

⁶³ Grand Chamber judgement Biao v. Denmark af 24. maj 2016

oprindelse, da den i praksis gav indfødte danskere, som overvejende er etnisk danske, en fordel i familiesammenføringsager.

Derfor blev reglen ophævet den 23. maj 2017.⁶⁴ Dermed er reglerne for familiesammenføring blevet skærpet, fordi der nu i alle tilfælde (undtagen hvor ægtefællen eller samleveren kan påberåbe sig ret opholdstilladelse efter EU-retten) skal foretages en vurdering af, om ægtefællernes eller samlevernes samlede tilknytning til Danmark er større end deres samlede tilknytning til et andet land.

Treårs-reglen godkendt af Højesteret

Treårs-reglen, som blev indført i 2016, indebærer, at en udlænding som udgangspunkt skal have haft opholdstilladelse i mere end tre år, før vedkommendes ægtefælle eller samlever kan få opholdstilladelse.⁶⁵

Den 6. november 2017 afsagde Højesteret dom i en sag, hvor en mand havde klaget over en afgørelse fra Udlændingenævnet om, at han skulle opholde sig i Danmark i tre år, før han kunne opnå familiesammenføring med sin kone i Danmark.⁶⁶ Højesteret anførte, at treårs-kravet lå inden for den skønsmargin, der tilkommer staten ved afvejningen af hensynet til familieliv over for hensynet til de samfundsmæssige interesser, som kan varetages efter EMRK artikel 8. Højesteret fandt desuden, at afgørelsen heller ikke var i strid med forbuddet mod diskrimination i EMRK artikel 14. Advokaten i sagen har udtalt, at afgørelsen vil blive påklaget til Menneskerettighedsdomstolen.⁶⁷

Ulovlig instruks fra Inger Støjberg

I februar 2016 udsendte Udlændige-, Integrations- og Boligministeriet en instruks om, at ingen asylansøgere under 18 år måtte indkvarteres i danske asylcentre sammen med deres ægtefælle eller samlever.

Den 23. marts 2017 udtalte Folketingets Ombudsmand, at denne instruks var i strid med både dansk ret og internationale konventioner.⁶⁸ Det skyldes, at gældende regler ifølge

⁶⁴ Lov nr. 504 af 23. maj 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191254>

⁶⁵ Udlændingelovens § 9, stk. 1, nr. 1, litra d.

⁶⁶ Højesteretsdom af 6. november 2017 i sag 107/2017:

<http://www.hoejesteret.dk/hoejesteret/nyheder/Afgorelser/Pages/AfslagpaafamiliesammenfoeringikkeistridmedMenneskerettighedskonventionen.aspx>

⁶⁷ Information, den 7. november 2017: <https://www.information.dk/indland/2017/11/hoejesteret-treaarsfrist-familiesammenfoering-strid-menneskerettighederne>

⁶⁸ http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/ulovligt_at_tvangsadskille_alle_unge_asylpar/

ombudsmanden kræver individuel vurdering af den enkelte familie, hvilket følger af både dansk ret, EMRK og - hvis parret har børn - også af FN's Børnekonvention.

Delkonklusion

Sammenfattende er udviklingen i 2017 gået i retning af, at retten til familieliv er blevet indskrænket for udlændinge i Danmark. Det skyldes dels, at udviklingen i domstolspraksis fra EMD tyder på, at der overlades et videre skøn end hidtil til de nationale domstole i udvisningssager, dels at 26-årsreglen er blevet afskaffet, hvilket vil gøre det sværere at opnå familiesammenføring. Samtidig er reglen om, at man skal have haft opholdstilladelse i tre år, førend ens ægtefælle eller samlever kan få opholdstilladelse, blevet opretholdt.

Religionsfrihed

Retten til religionsfrihed er beskyttet i grundlovens § 67 og i EMRK artikel 9.

Lov om trossamfund uden for folkekirken vedtaget

Den 7. december 2017 blev lov om trossamfund uden for folkekirken vedtaget.⁶⁹ Lovens formål er at samle og tydeliggøre, hvilke rettigheder og pligter der gælder for de mange andre trossamfund end Folkekirken. Derudover lempes kravene til, hvad der skal til for, at et mindre trossamfund kan blive anerkendt eller godkendt. Med loven indførtes også et tilsyn med de anerkendte trossamfunds organisation og økonomi.

Vielse af homoseksuelle

I 2012 blev ægteskabsloven ændret, så præster i den danske folkekirke også kan vie to personer af samme køn. Den 23. marts 2017 vurderede Højesteret lovændringens gyldighed i henhold til bl.a. regler om beskyttelse af religionsfrihed i grundloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.⁷⁰

Sagsøgeren begrundede sin påstand med, at folkekirken i henhold til grundloven hviler på et evangelisk-luthersk bekendelsesgrundlag. Regulering af folkekirkens forhold er dermed begrænset til de rammer, som det evangelisk-lutherske bekendelsesgrundlag sætter for en

⁶⁹ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=196345> vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 7. december 2017

⁷⁰ Højesteretsdom af 23. marts 2017 i sag 159/2016:

<http://www.hoejesteret.dk/hoejesteret/nyheder/Afgorelser/Pages/Vielseaftopersonerafsammekoen.aspx>

sådan regulering. Spørgsmålet var derfor, om lovændringen lå inden for disse rammer. Højesteret fandt, at der ikke var grundlag for at tilsidesætte lovgivningsmagtens og regeringens vurdering af, at den gennemførte ordning lå inden for det evangelisk-lutherske bekendelsesgrundlag og dermed inden for rammerne af grundloven. Ændringerne var dermed ikke i strid med grundlovens eller Den Europæiske Menneskerettighedskonventions bestemmelser om tros- og religionsfrihed.

Maskeringsforbuddet

Dansk Folkeparti har fremsat et beslutningsforslag, som pålægger regeringen at fremsætte et lovforslag om indførelse af forbud mod maskering og heldækkende beklædning i det offentlige rum. Ifølge forslaget skal en eventuel lov træde i kraft senest i juni 2018.⁷¹ Venstre har tilkendegivet, at partiet vil støtte op om beslutningsforslaget.⁷²

Debatten om maskeringsforbuddet har været præget af betragtningen om, at det de facto vil være et forbud mod Niqab og Burka og altså vil udgøre et diskriminerende indgreb i religionsfriheden. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har dog i to domme fra hhv. 2014 og 2017 accepteret franske og belgiske maskeringsforbud,⁷³ med henvisning til blandt andet værdihensyn så som kulturel pluralisme i et demokrati – altså at nationalstaten og bestræbelsen mod det fælles bedste ikke bør vige for kulturelt baserede grupper.

Delkonklusion

På den ene side åbner vedtagelsen af lov om trossamfund uden for folkekirken op for, at flere mindre trossamfund kan blive anerkendt i Danmark – dog under forudsætning om at opfylde specifikke krav – hvilket er positivt i forhold til religionsfriheden. På den anden side varsler debatten og det styrkede politiske ønske om at begrænse særligt muslimers ret til at manifestere deres religion i det offentlige rum et indgreb i særligt minoriteters religionsfrihed.

Reformering og udtræden af EMRK

Ligesom i 2016 har en række partier fremsat ønske om at reformere eller helt udtræde af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. DF har igen i år fremsat beslutningsforslag om at

⁷¹ Beslutningsforslag B1 fremsat 4. oktober 2017: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/20171BB00001>

⁷² <https://www.fyens.dk/indland/Venstre-siger-ja-til-maskeringsforbud/artikel/3191699>

⁷³ SAS v. France, dom af 1. juli 2014 og Belcacemi and Oussar v Belgium dom af 11. juli 2017

ophæve den lov, der inkorporerer EMRK i den danske lovgivning.⁷⁴ Baggrunden er et ønske om strammere udlændingepolitik, herunder flere udvisninger af kriminelle udlændinge.

Regeringen har bebudet, at den under det danske formandskab for Europarådet fra november 2017 til maj 2018 aktivt vil rejse spørgsmålet om Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols fortolkning af de europæiske menneskerettigheder. Der er blevet nedsat en Task Force under Justitsministeriet med henblik på at afdække Danmarks muligheder for at påvirke EMRK og særligt den dynamiske fortolkningspraksis fra EMD.

Mens en udtræden af EMRK eller en ophævelse af inkorporeringsloven vil medføre en markant svækkelse af grundlæggende frihedsrettigheder i Danmark, er der anderledes vægtige grunde til at forbedre medlemsstaternes indflydelse på Menneskerettighedsdomstolens afgørelser og til at forsøge at få domstolen til fokusere på kernen i EMRK's beskyttelse af grundlæggende frihedsrettigheder. Dette vil formentlig samtidig kunne udgøre fundamentet for en bredere opbakning af EMRK.

⁷⁴ Beslutningsforslag B22 fremsat 26. oktober 2017. <http://www.ft.dk/samling/20171/beslutningsforslag/B22/index.htm>

Konklusion

Året 2017 har budt på nogle væsentlige retssikkerhedsmæssige forringelser og indgreb i frihedsrettighederne. Særligt det politiske fokus på bekæmpelse af problemer relateret til bandekonflikter, narkohandel og romalejre mv. har ført til en række retssikkerhedsmæssige forringelser. Folketinget har i den forbindelse bl.a. vedtaget forbud mod at etablere og opholde sig i utryghedsskabende lejre, skærpet straffen for utryghedsskabende tiggeri og vedtaget regler, der giver politiet mulighed for at tildele zoneforbud til personer, der "bidrager til at skabe særlig utryghed" og personer, der har brudt reglerne om utryghedsskabende lejre. I tråd med disse initiativer har Folketinget givet domstolene mulighed for at give bandedømte opholdsforbud i forbindelse med deres straffedomme. Tiltagene rummer således vidtgående indgreb i bevægelses- og forsamlingsfriheden, der på baggrund af lovgivningens uklarhed meget vel kan risikere at ramme bredere end oprindeligt tilsigtet.

På samme vis har et forstærket politisk fokus på at begrænse især skattesvind, kriminalitet og socialt bedrageri ført til vedtagelsen af lovforslag, som giver efterretningstjenesterne nemmere adgang til oplysninger om flypassagerer fra SKAT. Desuden giver forslaget til den nye databeskyttelseslov myndighederne vidtgående muligheder for – uden borgernes viden eller samtykke – at viderebehandle personoplysninger, selvom det er uforeneligt med det oprindelige formål med oplysningernes indsamling. Det betyder, at de offentlige myndigheder fremover vil kunne øge deres kontrol og overvågning af borgerne i væsentlig grad. Indgreb i retten til privatliv er således et andet område, hvor der i 2017 er sket væsentlige forringelser.

Meget lig de seneste år ses der således en tendens til at prioritere sikkerhed, orden og kontrol på bekostning af beskyttelsen af grundlæggende rettigheder som retten til privatliv og bevægelsesfrihed. Debatten om udlændinge og flygtninge har også haft betydning for denne udvikling. Men hvor 2016 stod i terror og radikaliserings tegn med vidtgående indgreb i ytringsfriheden, har indeværende år i højere grad resulteret i indgreb i bevægelses- og forsamlingsfriheden og retten til privatliv.

På andre områder ses derimod en positiv udvikling med styrkelse af frihedsrettighederne og retssikkerheden. Det gælder blandt andet afskaffelsen af blasfemiparagraffen, nedsættelsen af en ytringsfrihedskommission og fokus på nedbringelse af ventetiden ved domstolene.

Selvom Danmark fortsat må anses for at være en velfungerende demokratisk retsstat med en høj grad af retssikkerhed og respekt for grundlæggende frihedsrettigheder, peger udviklingen

på, at der er fremvokset en øget politisk vilje til at give køb på især specifikke persongrupperes rettigheder og retssikkerhed, når det sker for at sikre den danske befolknings tryghed.